

Závěr

Evropský zákonodárce prosazuje ochranu spotřebitele, která je novou politikou ES zakotvenou ve SES, také prostředky smluvního práva. Evropské smluvní spotřebitelské právo je upraveno především ve směrniciích, které jsou nástrojem harmonizace národních práv členských států, čímž postupně dochází k evropeizaci spotřebitelského soukromého práva členských států ES. Cílem směrnic není pouze dosažení vysoké úrovně ochrany spotřebitele a sblížení právních předpisů členských států v této oblasti úpravy, nýbrž každá směrnice sleduje také primární cíl ES a tím je odstranění nebo zmírnění překážek fungování vnitřního trhu, které tvoří právě rozdíly v právní úpravě členských států. Ochrana prostřednictvím práva odstoupit od smlouvy je spotřebiteli poskytována u smluv, při nichž je spotřebitel obzvláště zranitelný (smlouvy uzavírané mimo obchodní prostory, smlouvy o spotřebitelském úvěru a adhezní smlouvy).

Platné české smluvní právo bylo doplněno o právní úpravu spotřebitelských smluv, která je transpozicí několika evropských směrnic o spotřebitelských smlouvách. Transpozice směrnic předpokládá, že zákonodárce s dobrou znalostí evropského práva, převezme nejen text samotných ustanovení směrnice, ale vezme v úvahu také její účel vymezený v důvodové zprávě směrnice, základní zásady evropského práva a také všechnu relevantní judikaturu ESD k výkladu směrnice a souvisejících směrnic. Formulace směrnic není závazná a zákonodárce může použít českou právní terminologii i existující prostředky úpravy, měl by tak učinit, aby dosáhl vnitřní souladnosti soukromoprávního řádu. Toho však při provedení směrnic nebylo dosaženo, právní úprava je příliš obecná, ustanovení směrnic jsou do zákona převzata mechanicky a není propojena s obecnou úpravou souvisejících otázek, zákon nereflektuje výklad směrnic v judikatuře ESD. Pro případ, kdy z různých důvodů některá ustanovení směrnice zůstanou neprovedena nebo jsou provedena nesprávně, mají soudy aplikující harmonizované právo povinnost, pokusit se dosáhnout nápravy eurokonformním výkladem, protože pro soukromoprávní vztahy není dán přímý účinek směrnice.

Ochrana spotřebitele v soukromém právu je omezena na smluvní vztah mezi spotřebitelem a podnikatelem (spotřebitelská smlouva). Skutková podstata spotřebitelské smlouvy je založena na definici spotřebitele a podnikatele/dodavatele, která spojuje kritérium osobní s účelem jednání (jednání v rámci podnikatelské nebo obchodní činnosti nebo soukromá spotřeba). Ochrana spotřebitele v zákoně se vztahuje na závazkový vztah (nerozhodné, zda byl založen smlouvou nebo jednostranným právním úkonem) tj. práva a

povinnosti spotřebitele a pro její poskytnutí musí být v konkrétním případě odstoupení od smlouvy splněny ještě další podmínky, jimiž jsou zvláštní způsob uzavření smlouvy nebo typ smlouvy. Při provedení směrnic o spotřebitelských smlouvách zákonodárce rozšířil definici spotřebitele nad rámec definice směrnic a nevymezil předmět spotřebitelských smluv v souladu se směrnicemi (zboží a služby). Pokud chtěl poskytnout stejnou ochranu na úrovni evropského práva i jiným osobám nebo vztáhnout ji na jiné smlouvy než evropské směrnice, mohl tak učinit výslovně nad rámec transpozice – extenzivní transpozicí.

Právo spotřebitele odstoupit od smlouvy je spojeno se vznikem a závazností smlouvy, po jejím uzavření zákon spotřebiteli umožňuje, aby závazností smlouvy do skončení lhůty k odstoupení disponoval. Konstrukce tohoto práva a jeho interpretace se v jednotlivých členských státech liší, český zákonodárce použil existující institut odstoupení od smlouvy s účinkem zrušení smlouvy *ex tunc*. Podle nové zvláštní úpravy vznikne smlouva mezi spotřebitelem a podnikatelem a právo odstoupit od smlouvy je možné vykonat, i když již obě strany splnily své závazky. Ochrana spotřebitele je typizovaná – zákon vyžaduje pouze splnění podmínky zvláštní situace uzavření smlouvy nebo určitého typu smlouvy nezávisle na tom, zda je spotřebitel v konkrétním případě slabší stranou a zda je nutné mu ochranu poskytnout.

Právo spotřebitele odstoupit od smlouvy představuje zásah do smluvní svobody stran a prolomení principu „*pacta sunt servanda*“ ve prospěch autonomie vůle spotřebitele. Jeho ospravedlnění nachází právní věda v uskutečňování skutečné smluvní svobody spotřebitele, tedy v jejím materiálním pojetí. Materiálně je ve spotřebitelském právu chápána také rovnost smluvních stran. Materializace pojetí smluvní svobody a rovnosti stran není znakem nově vznikajícího spotřebitelského práva, nýbrž je obecnou vývojovou tendencí, která se projevuje rovněž při poskytování individuální ochrany v obecném soukromém (smluvním) právu. Svě dogmatické odůvodnění nachází zakotvení práva spotřebitele odstoupit bez důvodu od smlouvy v zachování svobody vůle spotřebitele při uzavření smlouvy s podnikatelem, což vysvětluje, proč může zákonodárce po uzavření smlouvy dát přednost principu autonomie vůle před zásadou závaznosti smlouvy.

Právní úprava práva spotřebitele odstoupit od smlouvy se opírá o závaznou úpravu evropských směrnic, které upravují právo odstoupit od smlouvy pro jednotlivé smlouvy a způsoby uzavření smlouvy samostatně a původně nejednotně, což způsobuje roztržičnost úpravy. Stejně nekonzistentní je i právní úprava česká, méně pak rakouská a německá. Základními znaky práva spotřebitele odstoupit od smlouvy je spojení práva odstoupit od

smlouvy s informační povinností podnikatele a povinnými informacemi, které se postupně stávají nutným obsahem smlouvy, vznik práva ex lege, prekluzivní lhůta k odstoupení, zákaz sankcí ze strany podnikatele. Vykonáním práva k odstoupení zanikají všechny závazky spotřebitele ze smlouvy a rovněž závazky podnikatele. Právní úprava je kogentní, aby nebylo možné vyloučit právo spotřebitele odstoupit od smlouvy dohodou, a zákon zakazuje, aby se spotřebitel vzdal tohoto práva před uzavřením smlouvy. Novými prvky v české soukromoprávní úpravě jsou především informační povinnosti podnikatele (poučení o právu odstoupit) a jejich začlenění do právní úpravy uzavření smlouvy. V souvislosti s elektronickými komunikačními prostředky se objevuje nový obsah pojmu *písemná forma* pro splnění informační povinnosti podnikatele a oznámení o odstoupení od smlouvy – tento pojem užívaný nejen evropským ale i českým zákonodárcem je třeba interpretovat ve prospěch spotřebitele, nejde-li o splnění povinné písemné formy z jiných důvodů.

Pro zkvalitnění právní úpravy práva spotřebitele odstoupit od smlouvy *de lege ferenda* je třeba, aby zákonodárce sjednotil pohled na účel úpravy – tím je ochrana ekonomických zájmů a práv spotřebitele. V zájmu srozumitelnosti a jednoznačnosti úpravy je možné využít ustanovení návrhu Směrnice o právech spotřebitele a návrhu *Acquis principles*, které jasně stanovují podmínky pro odstoupení ve prospěch spotřebitele, právní následky včetně práv a povinností spotřebitele po zrušení smlouvy a sjednocují právní úpravu. Rovněž je patrná daleko vyšší míra ochrany spotřebitele v rakouském a německém právu, která je výsledkem zakomponování judikatury ESD, ale také zvážením problémů z praxe a vhodnosti obecné úpravy smluvního práva v případě spotřebitelských smluv. Německý zákonodárce zobecňuje zvláštní pravidla a tím dosahuje konzistentnosti a přehlednosti úpravy, ale na druhé straně důsledně využívá odkazů pro propojení výjimek z této zvláštní úpravy se zvláštní úpravou a obecné úpravy s úpravou zvláštní, určitá míra kasuistiky úpravy je v některých případech nevyhnutná. Rakouský zákonodárce vychází z toho, že zákon má sloužit spotřebiteli a proto upravuje jednotlivé otázky odděleně, pro spotřebitele opakuje některá pravidla, aby byla úprava kompaktní a rovněž reaguje na problémy praxe a dotváří evropská pravidla, aby právní úprava nebyla nesmyslná. Oba přístupy vedou k dobrému výsledku, vyžaduje to však vůli a vysokou profesionalitu zákonodárce – podle mého názoru není chybou převzít do české právní úpravy dobré výsledky legislativní práce kohokoliv.

Zusammenfassung

Der europäische Gesetzgeber setzt den Verbraucherschutz, der als eine neue Gemeinschaftspolitik in dem EG-Vertrag eingeführt wurde, auch mit den Mitteln des Vertragsrechts durch. Das europäische Vertragsrecht ist vorwiegend in den Richtlinien geregelt, die als Rechtsmittel für die Rechtsangleichung des Verbrauchervertragsrechts in den Mitgliedstaaten dienen. Durch die Harmonisierung werden die Privatrechtsordnungen europäischer Staaten „europäisiert“ (im Sinne der Angleichung nach dem europäischen Muster). Die Richtlinien stellen auf dem Gebiet der Verbraucherverträge als Ziel nicht nur die Erreichung eines hohen Niveaus des Verbraucherschutzes und Angleichung der Rechtsvorschriften der Mitgliedstaaten auf, sondern verfolgen auch das primäre Ziel des Gemeinschaftsrechts: die Abschaffung oder Minderung der Hindernisse im Funktionieren des Binnenmarktes. Als Hindernis für das glatte Funktionieren des Binnenmarktes werden gerade die Unterschiede in den Regelungen der Mitgliedstaaten angesehen. Der Verbraucher soll durch das Rücktrittsrecht in den Situationen geschützt werden, in den er besonders verletzlich ist – z.B. beim Abschluss von Haustürgeschäften, Darlehensverträgen oder Formularverträgen.

Der tschechische Gesetzgeber hat die europäische Regelung der Verbraucherverträge in das geltende tschechische Zivilgesetzbuch seit dem 1. Januar 2001 eingefügt. Die richtige Umsetzung der Richtlinienbestimmungen setzt voraus, dass der Gesetzgeber nicht nur den Text der Bestimmungen in das Gesetz übernimmt, sondern dass er auch die Begründung des europäischen Gesetzgebers in den Richtlinien, die Rechtsgrundsätze des Gemeinschaftsrechts und die Rechtsprechung des EuGH zur Auslegung der Richtlinien berücksichtigt. Die in den Richtlinien verwendete sprachliche Formulierung ist nicht verbindlich, der Gesetzgeber kann die dem tschechischen Recht eigene Begriffe und Rechtsinstitute benutzen, er soll das sogar tun, um den inneren Zusammenhalt der Rechtsordnung nicht zu verletzen. Das ist ihm bei der Umsetzung aber nicht gelungen – die Regelungen sind zu allgemein, die Bestimmungen der Richtlinien wurden in das Gesetz mechanisch übernommen und die spezielle verbraucherrechtliche Regelung ist nicht mit den allgemeinen Regeln verbunden. Die neuere Auslegung der Richtlinien durch den EuGH hat nicht zur Änderung des Gesetzes geführt.